

► **Sporen van Romeinse bebouwing vooral door opgravingen blootgelegd**

Romeins *Zaragoza*

Zaragoza, de op vier na grootste stad van Spanje, was in de 1e eeuw v.Chr. een Romeinse kolonie onder keizer Augustus en droeg in die tijd de naam Caesaraugusta. Het opvallende Romeinse stratenpatroon is nog steeds terug te vinden in het centrum van het huidige Zaragoza. Maar van de oorspronkelijke Romeinse bebouwing was tot ver in de twintigste eeuw echter vrijwel niets meer te zien. Toen werden gebouwen uit recente eeuwen gesloopt en kwamen bij archeologisch onderzoek resten van de Romeinse stad aan het licht, maar ook van de vroegere inheemse nederzetting.

Eigenlijk zou hier een origineel beeld van keizer Augustus moeten staan en geen replica', zegt Carlos Mansega, hoofd van de gemeentelijke archeologische dienst van Zaragoza - de vierde stad van Spanje en hoofdstad van de provincie Aragon -, terwijl hij wijst naar de manshoge bronzen replica van het beroemde Augustusbeeld uit het Vaticaanse Museum. 'Want behalve Rome is er waarschijnlijk geen enkele stad in het voormalige Romeinse Rijk die zo verbonden is met deze keizer.'

Hoewel de Romeinen al sinds het midden van de tweede eeuw voor Christus Spanje (*Iberia*) aan hun Rijk hadden toegevoegd, duurde het bijna 100 jaar voordat heel Spanje was gepacificeerd. Voortdurend waren er opstanden, die meestal slechts met grof geweld konden worden onderdrukt. De laatste grote opstand was die van Cantabriërs - Cantabriër is de verzamelnaam voor een reeks inheemse Kelto-Iberische stammen in het noordoosten van Spanje. Zij kwamen in 29 v.Chr. in opstand tegen de Romeinse overheersers. In eerste instantie boekten zij een aantal overwinningen waarbij Romeinse steden waaronder Numantia werden verwoest. Dat veranderde toen keizer Augustus in het jaar 26 zelf met extra legioenen naar Spanje kwam. De belangrijkste vijandelijke nederzettingen werden daarna in korte tijd opgerold. Toch beleven er nog jarenlang kleine haarden van verzet bestaan. Daarom zag Augustus zich genoodzaakt drie van zijn legioenen in Noord-Spanje achter te laten, namelijk IV Macedonia, VI Vetrica en X Gemina, de legioenen die zo'n belangrijke rol hadden gespeeld in de overwinning op de Cantabriërs. Speciaal voor hen liet hij vervolgens, op een strategische plek aan de oever van de Ebro, een stad bouwen. Een stad die zijn naam ging dragen: *Caesaraugusta*. Dankzij die speciale band met de keizer kreeg de nieuwe stad vrijwel direct een aantal privileges. Zo kreeg zij het recht om zelf munten te slaan en werd ze vrijgesteld van belasting. De aanwezigheid van een brug over de Ebro bezorgde *Caesaraugusta* ook

een belangrijke positie als commercieel centrum. De stad lag bovendien op een kruispunt van wegen. Zo was zij direct verbonden met andere belangrijke Romeinse steden zoals Numantia, Toledo en Tarraco.

Stratenpatroon

Caesaraugusta werd aangelegd volgens het standaard Romeinse principe, gekenmerkt door een rechthoekig ommuurde plattegrond, doorsneden door haaks op elkaar staande straten, met twee bredere hoofdwegen - de noord-zuid lopende *cardo* en de

▲ Westelijke stadsmuur, buitenzijde.

◀ Standbeeld van keizer Augustus bij de westelijke stadsmuur.

▼ Het opvallende Romeinse stratenpatroon is nog steeds terug te vinden in het centrum van Zaragoza. Zo is de kaarsrechte Calles de la Manifestación de opvolger van de decumanus en de Calle Don Jaime I van de *cardo*. En de Calle del Coso, de brede weg die om het oude centrum heen loopt, vrijwel geheel de loop van de antieke stadsmuur.

- 🚩 Westelijke stadsmuur, binnenzijde.
- 🚩 Oostelijke stadsmuur, buitenzijde.
- ▲ Trappen naar de kade en het forum in het ondergrondse Havenmuseum.
- ▶ Entreegebouw van het ondergrondse Forummuseum.

oost-west lopende *decumanus*, als centrale assen. Aan beide uiteinden van deze hoofdwegen bevonden zich belangrijke toegangspoorten. De belangrijke religieuze en publieke gebouwen stonden aan een centraal plein, het *Forum*, dat zich meestal bevond op de kruising van de *decumanus* en de *cardo*. Dit opvallende stratenpatroon is nog steeds terug te vinden in het centrum van Zaragoza. Zo is de kaarsrechte *Calles de la Manifestación* de opvolger van de *decumanus* en de *Calle*

Don Jaime I van de *cardo*. En de *Calle del Coso*, de brede weg die om het oude centrum heen loopt, volgt vrijwel geheel de loop van de antieke stadsmuur. Ook de plekken waar de stadspoorten hebben gestaan zijn op de plattegrond van de stad nog goed te herkennen. Van de oorspronkelijke Romeinse bebouwing was tot ver in de twintigste eeuw echter vrijwel niets meer te zien. Tachtig meter van de westelijke stadsmuur langs de *Avenida de César Augusto*, daar waar sinds 1940 het beeld van Augustus staat en een aantal fragmenten van dezelfde muur aan de andere kant van de stad ter hoogte van de Plaza de las Tenerias, dat was alles wat er restte van de stad van Augustus. Carlos Mansega: 'Vrijwel de hele Romeinse bebouwing was namelijk in de loop der eeuwen verdwenen. Veel is gewoon gesloopt, van andere gebouwen zijn delen soms verwerkt of hergebruikt in nieuwe bebouwing. Zo zijn in vrijwel alle grote kerken in de stad hergebruikte Romeinse zuilen terug te vinden en in veel kelders in de binnenstad zijn fundamente van antieke gebouwen gevonden. Maar echt zichtbaar was er niets meer.' Historici en archeologen hadden ook slechts een vermoeden waar bepaalde antieke monumenten hadden gestaan. Zo werd altijd aangenomen dat het Forum, het belangrijkste religieuze en culturele centrum van de stad, lag zoals meestal het geval was, op de kruising van de *decumanus* en de *cardo*. Toen echter in 1991 ten noorden van dat kruispunt gebouwen uit de 19^e en begin 20^e eeuw gesloopt werden, bleken die gestaan te hebben boven op het antieke Forum. Carlos Mansega opnieuw: 'Tijdens de opgravingen van dit Forum stuitten de archeologen op de restanten van een trap. Daarlangs kon

men rechtsreeks afdalen naar het ongeveer zes meter lager gelegen havenfront. Blijkbaar vond men het zo belangrijk dat er een rechtstreekse toegang van de haven naar het Forum bestond, dat men daarom de plannen heeft aangepast en het Forum in noordelijke richting heeft verplaatst.

Meer Romeinse sporen

Tijdens de opgravingscampagnes werden niet alleen de contouren van het Forum blootgelegd. Ook delen van de bebouwing rondom het grote plein konden worden gereconstrueerd. Heel bijzonder was dat ook delen van het grote stadsriool, de *Cloaca Maxima*, werden teruggevonden.

De ontdekking van het Forum aan het einde van de vorige eeuw was overigens niet de eerste keer dat er in het centrum van Zaragoza onverwacht een groot Romeins monument aan het licht kwam. Twintig jaar eerder, in 1972, ontdekte men bij toeval zelfs een compleet theater. Onderzoek heeft aangetoond dat dit gebouw stamt uit de tijd van keizer Tiberius (de opvolger van Augustus). Met een capaciteit van ruim 6000 bezoekers is het zelfs een van de grootste theaters van het antieke Spanje. En daarmee was het zelfs een stuk groter dan het theater van Tarraco (het huidige Tarragona), de hoofdstad van de Romeinse provincie waarin ook Caesaraugusta ligt.

Dat dit theater een belangrijk gebouw was in de stad blijkt ook uit de zeer fraaie afwerking die het heeft gehad. Een deel daarvan is nog zichtbaar. Zo is de speelvloer belegd geweest met verschillende soorten marmer, marmer uit alle gebieden die op dat moment onder Romeins gezag vielen: Italië, Turkije, Noord-Afrika, Spanje en Griekenland. Behalve het Forum en het theater zijn in de afgelopen decennia ook belangrijke vondsten gedaan in het havenkwartier van de stad en is er een deel van het badhuis teruggevonden. Al deze monumenten zijn intussen geconserveerd, deels ook gerestaureerd en voor het publiek toegankelijk gemaakt.

De rijkdom van Caesaraugusta blijkt ook uit de talloze fraaie mozaïeken die in de loop der jaren bij opgravingen zijn teruggevonden. Die zijn net als vele andere bijzondere vondsten te zien in het lokale archeologische museum. In dat museum zijn ook vondsten te zien uit de periode van voor de komst van de

Romeinen. Augustus stichtte zijn stad namelijk niet op een willekeurige plek, maar daar waar zich al een lokale nederzetting bevond. En misschien nog wel belangrijker: op een plek waar ook al een brug over de Ebro lag. Dit vermoedelijk houten exemplaar werd door de Romeinen vrijwel onmiddellijk vervangen door een groter, stenen exemplaar. De huidige brug, die uit de 15^e eeuw stamt, werd weer gebouwd op de Romeinse fundamenten. ◀

📍 Brug over de Ebro, aansluitend op de *cardo maximus*.

📍 Theater.

📍 Zaragoza Museum, kist van ijzer, brons, goud en hout uit de 1e-2e eeuw n.Chr.

MEER INFO:

www.zaragoza.es/sede/portal/turismo/